

Кравченко В. Я., здобувачка вищої освіти 3 курсу, група КЮ-182
Науковий керівник – **Сенченко Н. М.**, к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРИНЦИПУ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У кримінальному провадженні будь-яка діяльність будується на певних засадах (принципах), тобто основних, вихідних положеннях, дотримання та реалізація яких забезпечує узгодженість у діях учасників кримінального провадження та спрямовує на досягнення завдань провадження. Недотримання засад конкретної діяльності має як наслідок непослідовність та неузгодженість дій її суб'єктів та перешкоджає досягненню кінцевого результату провадження. Одним з основоположних прав людини є право власності. Категорія власності посідає особливе місце в суспільній свідомості та загалом у суспільному житті. Поняття «право власності» розкривається у ч. 1 ст. 316 Цивільного кодексу України, де у положеннях ч. 1 та 2 ст. 321 закріплено принцип непорушності права власності [1]. Це право проголошено також у положеннях ч. 1 та 4 ст. 41 Конституції України та у ст. 1 Першого протоколу до Конвенції 1950 р.[2]. Значну роль в забезпеченні недоторканості права власності відіграють норми міжнародного права, в якому воно розглядається як фундаментальне та непорушне. Зокрема, право на власність закріплюється у ст. 17 Загальної декларації прав людини [3], ст. 1 Протоколу № 1 до КЗПЛ, ст. 26 Конвенції СНД.

У чинному Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) засада недоторканості права власності вперше здобула своє закріплення як принцип кримінального провадження. Ст. 16 даного кодексу передбачає, що позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в законному порядку. Разом із цим, на підставах та в порядку, передбачених КПК України, допускається тимчасове вилучення майна без судового рішення [4]. Тобто норми КПК України закріплюючи принцип недоторканості права власності, одночасно допускають можливість позбавлення та обмеження права власності. В процесі здійснення кримінального провадження так чи інакше доводиться застосовувати обмеження чи вилучення майна, що являється об'єктом права власності учасників даного провадження, пов'язаних із ними третіх осіб, у зв'язку із їх доказовим значенням, для відновлення порушених прав потерпілих осіб, для виконання судових рішень у кримінальній справі. Саме через це у КПК України передбачено підстави та законні форми позбавлення або обмеження права власності у кримінальному провадженні.

У положеннях статті 16 КПК України закріплено дві форми тимчасового обмеження права власності, які умовно можна поділити на: надзвичайну (ч. 2 ст. 16) – допускається без попереднього судового рішення на підставах та в порядку, передбачених КПК (дана норма застосовується у випадку тимчасового вилучення майна); звичайну (ч.1 ст. 16) – здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в передбаченому законом порядку (нею охоплюються такі заходи забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до речей і документів; арешт майна; запобіжний захід у виді застави, що може застосовуватися слідчим суддею, судом як окремо, так і як альтернатива триманню під вартою)[4]. Тимчасове вилучення майна (ст. 167 КПК) – це фактичне позбавлення підозрюваного або осіб, у володінні яких перебуває майно, можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним майном до вирішення

питання про арешт майна або його повернення. Наголошуємо, що підставою тимчасового вилучення майна до застосування арешту є крайня необхідність в умовах, коли залишити виявлене майно, документи у володільця неможливо через їх доказове значення, кримінально-правові перспективи майна та ситуативний характер його виявлення.

Варто вказати, що критерієм для тимчасового вилучення речей є їх доказове чи інше правозабезпечувальне значення. Зокрема, ЄСПЛ у рішенні по справі «Пантелеєнко проти України» від 29 червня 2006 р. вказав, що відбулося порушення права власності та права на приватність у разі, коли слідчі замість відбору доказів, суттєвих для розслідування, вилучили всі документи з офісу та певні особисті речі, що належать заявнику, які не мали жодного стосунку до справи [5, п. 51].

Наступним заходом забезпечення кримінального провадження є тимчасовий доступ до речей та документів, який спрямований, зокрема, на впровадження механізму реалізації змагальності сторін та свободи в поданні ними до суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості [6, п.2.5.1]. Що стосується такого заходу забезпечення кримінального провадження як арешт майна, то відповідно до ч.1 ст. 170 КПК – це тимчасове позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом кримінального правопорушення, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна. Слід зазначити, що завданням арешту майна є запобігання можливості його приховування, пошкодження, псування, знищення, перетворення, відчуження. Ще одним заходом забезпечення кримінального провадження є запобіжний захід у виді застави, що може застосовуватися слідчим суддею, судом як окремо, так і як альтернатива триманню під вартою. Відповідно до ст. 182 КПК України застава полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, під умовою звернення внесених коштів у доход держави в разі невиконання цих обов'язків.

Отже, підсумовуючи зазначене вище, можна зробити висновок, що власність є основою незалежності і власного добробуту громадян. КПК України закріплює недоторканість права власності під час кримінального провадження, проте певні норми регламентують можливість позбавити або обмежити особу в цьому праві. Дієвим механізмом розмежування допустимого обмеження права власності від неправомірного порушення відповідної засади може слугувати сформовані практикою ЄСПЛ критерії, за якими здійснюється оцінка такого обмеження права власності.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (Дата звернення: 12.03.2021).
2. Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 04.11.1950 р. Ратифіковано Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text. (Дата звернення: 12.03.2021).
3. Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text. (Дата звернення: 12.03.2021).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 року. № 4651-VI. Дата оновлення: 14.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (Дата звернення: 12.03.2021).

5. Рішення ЄСПЛ у справі «Пантелеєнко проти України» від 29 червня 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_274.

6. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження від 07.02.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001740-14>.

Кравченко В. Я., здобувачка вищої освіти 3 курсу, група КЮ-182

Науковий керівник – **Керноз Н. Є.**, старший викладач

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

«ДОКАЗИ» В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Протягом усього часу розвитку процесуальних галузей права в Україні дослідженню сутності такого міжгалузевого інституту як докази й доказування в національному судочинстві приділялась особлива увага. У науковій літературі існує розмаїття суджень про сутність та правильність їх закріплення в процесуальних кодексах України, що свідчить про актуальність даної теми на сьогодні.

Поняття доказів нормативно закріплено в частині 1 статті 76 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України як «будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи» [1]. Треба зазначити, що до прийняття Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 р. № 2147-VIII у ЦПК України містилось аналогічне визначення доказів, але суттєва розбіжність запроваджена саме в засобах доказування, через нововведення «електронних доказів» та нове змістове навантаження на показання свідків.

Проте поняття доказів міститься також в інших процесуальних кодексах, а саме:

- в частині 1 статті 72 Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС) України вписано: «доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи» [2];

- в частині 1 статті 73 Господарського процесуального кодексу (далі – ГПК) України передбачено, що «доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи» [3];

- в частині 1 статті 84 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України визначається, що «доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню» [4].